

BERTOLT BRECHT

Driestuiversroman

Vertaald uit het Duits door
P. Liedmeier en H.C. Boekraad

COLIBRI-BIBLIOTHEEK

De Nederlandse vertaling berust op Bertolt Brecht,
Dreigroschenroman, in Bertolt Brecht, *Gesammelte Werke*,
deel 13, Frankfurt am Main 1967
Eerste Nederlandstalige uitgave © P. Liedmeier, H.C. Boekraad
en Socialistische Uitgeverij Nijmegen, Nijmegen 1980
Deze uitgave van World Editions kwam tot stand in
samenwerking met SUN, Breda 2015
Omslagontwerp en -illustratie Multitude
ISBN 978 94 6237 138 5
NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op
welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van World Editions bv, Breda, Nederland.
Telefoon: 076 523 3533. Internet: www.worldeditions.org.

ONDERDAK

En hij nam aan wat ze gaven, want hard is de nood.

Maar hij zei (want hij was niet stom):

‘Waarom geef je een dak? Waarom geef je me brood?

Wee! Wat zijn jullie met mij van plan?!’

Uit: ‘De ondergang van heer Aigihn’ – Oude ierse ballade

Een soldaat met de naam George Fewkoombey werd in de Boerenoorlog in zijn been geraakt, zodat het in een ziekenhuis in Kaapstad vanaf de knie geamputeerd moest worden. Hij kwam terug in Londen en kreeg 75 pond uitgekeerd. Daarvoor zette hij zijn handtekening op een stuk papier waarop stond, dat hij geen vorderingen meer had op de staat. Met die 75 pond kocht hij een kleine kroeg in Newgate, die de laatste tijd, zoals hij kon zien in de boeken (kleine potloodkladjes met biervlekken), zijn 40 shilling ruim opgebracht had.

Toen hij zijn intrek genomen had in de nietige achterkamer en het drankhuis een paar weken gedreven had met hulp van een oude vrouw, wist hij dat zijn been geen hoge rente opgebracht had: de inkomsten bleven een stuk onder de 40 shilling, hoewel de soldaat het aan welgemanierdheid tegenover zijn gasten niet liet ontbreken. Hij vernam dat er de laatste tijd in de wijk was gebouwd, zodat de metselaars voor leven

in de brouwerij gezorgd hadden. Maar het karwei was nu af en daardoor was het afgelopen met de klandizie. De nieuwe koper had dat, zoals men hem uitdrukte, makkelijk kunnen opmaken uit de boeken, daar de inkomsten op werkdagen tegen alle wetten van het kafeebedrijf hoger waren geweest dan op zon- en feestdagen; maar deze man was tot nu toe slechts gast van dergelijke lokalen geweest en geen kroegbaas. Hij kon het lokaal krap vier maanden houden, ook al omdat hij te veel tijd verknoeide met het opsnoeren van het adres van de vorige eigenaar, en stond toen zonder middelen op straat.

Een tijdlang vond hij behuizing bij een jonge soldatenvrouw, wier kinderen hij verhaaltjes over de oorlog vertelde, als zij in haar kleine winkel doende was. Toen schreef haar man dat hij met verlof zou komen, en zij wilde de soldaat met wie zij inmiddels, zoals dat in krappe woonruimten nu eenmaal gaat, geslapen had, zo snel mogelijk de deur uit hebben. Hij treuzelde nog een paar dagen, moest er toch uit, bezocht haar nog een paar keer, toen haar man al terug was, kreeg ook wat te eten, raakte toch steeds meer aan lager wal en zonk weg in de eindeloze stoet wrakken, die de honger dag en nacht door de straten van de hoofdstad der wereld spoelt.

Op een morgen stond hij op een van de bruggen over de Theems. Hij had al twee dagen niets stevigs gegeten, want de mensen die hij in zijn oude soldatenpakkie in de kroegen aangeklampt had, gaven hem wel

wat te drinken, maar geen eten. Zonder het soldatenpakkie hadden ze hem ook niets te drinken gegeven, juist daarom had hij het aangetrokken.

Nu liep hij weer in zijn burgerpak dat hij als kroegbaas had gedragen. Want hij wilde gaan bedelen en schaamde zich. Hij schaamde zich niet voor de kogel in zijn been en voor de aankoop van een onrendabel kafee, maar voor de nood die hem dwong aan wildvreemde mensen geld te vragen. Hij vond dat de mensen tegenover elkaar geen verplichtingen hadden.

Het bedelen viel hem zwaar. Het was het beroep van hen die niets geleerd hadden; alleen moest ook dit beroep kennelijk worden geleerd. Hij sprak verschillende mensen na elkaar aan, maar met trots gezicht en beleefd van terzijde, opdat hij hen niet in de weg zou staan. Hij maakte ook betrekkelijk lange zinnen, die pas af waren als de aangesprokene al voorbij was; ook hield hij zijn hand niet op. Zodat, toen hij zich al zo'n vijf keer vernederd had, nauwelijks iemand gemerkt had dat hij was aangesproken door een bedelaar.

Maar iemand anders had het wel gemerkt; want plotseling hoorde hij achter zich een hese stem die zei: 'Wil je hier weleens wegwezen, hond!' Schuldig als hij zich voelde, keek hij niet eens om. Hij liep gewoon door met opgetrokken schouders. Pas een paar honderd stappen verder durfde hij om te kijken en zag twee haveloze bedelaars van het laagste allooi bij elkaar staan, die hem nakeken. Zij bleven hem ook volgen, toen hij voorthinkte.

Pas een paar straten verder zag hij ze niet meer achter zich.

De volgende dag, toen hij in de omgeving van de dokken rondlummelde, nog steeds van tijd tot tijd stomme verbazing veroorzakend bij personen van de lagere klasse die hij probeerde aan te spreken, kreeg hij plotseling een klap in zijn rug. Tegelijk werd er iets in zijn zak gestoken. Hij zag niemand meer toen hij omkeek, maar uit zijn zak haalde hij een kartonnen kaartje, herhaaldelijk gevouwen en onnoemelijk vies, waarop in drukletters een firmanaam stond: J.J. Peachum, Old Oakstraat 7, en daaronder, geklad met potlood: 'As je botte je wat werd zen, dan adres as bovers.' Het was dubbel onderstreept.

Langzaam drong het tot Fewkoombey door dat de aanvallen in verband moesten staan met zijn gebedel. Maar hij voelde geen bijzondere aandrang om naar de Old Oakstraat te gaan.

's Middags voor een tapperij werd hij door een bedelaar aangeklampt, die hij herkende als een van de twee van de vorige dag. Hij leek vandaag wat verdraagzamer. Het was een nog jonge man en hij zag er eigenlijk best toonbaar uit. Hij pakte Fewkoombey bij de mouw en trok hem mee.

'Jij vervloekte kakhond,' begon hij op vriendelijke toon en helemaal op zijn gemak, 'laat je nummer zien!'

'Wat voor nummer?' vroeg de soldaat.

Naast hem voortsloenterend, nog steeds vriendelijk, maar zonder hem een moment los te laten legde de

jonge man hem in de taal van dat milieu uit, dat zijn nieuwe vak net zo goed regelingen had als elk ander, misschien nog wel meer; dat hij zich niet in een wilde, van god en beschaving verlaten kontrei bevond, maar in een grote en welgeordende stad, de hoofdstad van de wereld. Voor de uitoefening van zijn nieuwe ambacht had hij dus een nummer nodig, een soort vergunning, die hij daar en daar kon krijgen – niet voor niks, er was een organisatie gevestigd in de Old Oakstraat, waarvan het lidmaatschap verplicht was.

Fewkoombey luisterde, zonder één vraag te stellen. Toen antwoordde hij, even vriendelijk – zij liepen in een drukke straat – dat hij blij was dat zo'n organisatie bestond, net als bij de metselaars en bij de kappers, maar persoonlijk deed hij toch liever waar hij zin in had, omdat hij in zijn leven eerder te veel dan te weinig voorschriften gekregen had, zoals zijn houten been bewees.

Hij gaf zijn gezelschap, die naar hem geluisterd had met een uitdrukking alsof hij een buitengewoon belangwekkende uiteenzetting van een ervaren man volgde, met wie hij het alleen niet helemaal eens was, de hand ten afscheid en die sloeg hem lachend op de schouder als een oude bekende en stak de straat over. Zijn lach beviel Fewkoombey niet.

De volgende dagen ging het hem steeds slechter.

Het bleek dat je, om enigszins regelmatig aalmoezen te krijgen, op een vaste plaats moest zitten (en er waren dan weer goede en slechte plaatsen), en dat lukte hem

niet. Hij werd steeds weggejaagd. Hij wist niet hoe de anderen het klaarspeelden. Op de een of andere manier zagen ze er allemaal beroerder uit dan hij. Zij hadden echte lompen aan waar je hun knoken doorheen zag steken (later kwam hij aan de weet, dat in zekere kringen een pak zonder zulke doorkijkjes op vleespartijen doorging voor een etalage die met papier dichtgeplakt is). Ook lichamelijk zagen ze er ellendiger uit; ze hadden meer en kwalijker gebreken. Velen zaten zomaar op de koude grond, zodat de voorbijganger er werkelijk zeker van kon zijn, dat de vent zich een ziekte op de hals moest halen. Fewkoombey zou graag op de koude grond zijn gaan zitten, als hij maar had gemogen. Maar die verduivelde, miserabele plaats was kennelijk niet voor iedereen weggelegd. Agenten en bedelaars joegen hem telkens weer op.

Door wat hij doorstond, haalde hij zich een verkoudheid op de hals, die op zijn borst sloeg, zodat hij rondliep met hoge koorts en met steken in zijn borst.

Op een avond kwam hij de jonge bedelaar weer tegen, die hem meteen achterna kwam. Twee straten verder kwam er nog een andere bedelaar bij. Hij zette het op een lopen, zij ook.

Hij sloeg een paar kleine steegjes in om hen kwijt te raken. Hij dacht al dat het hem gelukt was, en daar stonden ze plotseling op een straathoek voor hem, en nog voor hij hen goed zag, sloegen ze met stokken op hem los. Een stortte zich zelfs op de straatkeien en trok aan zijn houten been, zodat hij achterover op zijn

hoofd viel. Op dat ogenblik hielden zij op en liepen weg; er kwam een agent aan.

Fewkoombey dacht al dat de politieagent hem te pakken zou nemen, toen uit een portiek vlak bij hem een derde bedelaar in een klein karretje tevoorschijn schoot die opgewonden naar de vluchtende wees, terwijl hij de politieagent iets probeerde uit te leggen met gorgelende stem. Toen Fewkoombey, door de politieagent omhooggetrokken en met een trap in gang gezet, voortdraafde, bleef de bedelaar vlak achter hem, zijn ijzeren karretje sturend met beide armen.

Hij scheen geen benen te hebben.

Op een volgende straathoek pakte de stronk Fewkoombey bij zijn broek. Ze waren in de goorste buurt, de stegen waren niet meer dan een manslengte breed, naast hen gaapte een lage poort naar een donkere binnenplaats. 'Hierin!' beval de hompel gorgelend. Omdat hij tegelijk met zijn wagen, die opzij een stalen handvat had, tegen Fewkoombey's scheenbeen aanreed en deze door honger verzwakt was, kreeg hij hem werkelijk de binnenplaats op, die nauwelijks drie vierkante meter groot was. En voor hij stomverbaasd om zich heen kon kijken, klom de hompel, een oudere man met een reusachtige kinnebak, aapachtig uit zijn kar, had plotseling weer twee gezonde benen en stortte zich op hem.

Hij was wel een kop groter dan Fewkoombey en zijn armen leken wel van een orang-oetan.

'Jas uit!' riep hij. 'Laat in een open, eerlijk gevecht zien dat je van ons tweeën de beste bent voor een vette positie,

die wij allebei willen. "Ruim baan voor de sterken!" en "Wee de overwonnenen!" is mijn devies. Op die manier is de hele mensheid gediend, want zo komen alleen de sterken omhoog en verwerven wat de aarde aan schoons te bieden heeft. Maar geen unfaire streken, sla niet onder de gordel of in de nek en knieën thuis. Het gevecht is ongeldig, als het niet gestreden wordt volgens de regels van de britse boksbond!"

Het gevecht was kort. Gebroken naar lichaam en ziel kroop Fewkoombey achter de oude aan.

Van de Old Oakstraat was geen sprake meer.

Een week lang bleef hij onder toezicht van de oude, die hem op een bepaalde hoek postte, overigens weer in soldatenuniform, en hem ook, als hij 's avonds afge-rekend had, voer gaf.

Zijn ontvangsten bleven altijd beneden een zeer lage drempel. Hij moest ze afgeven aan de oude, wist dus vaak niet eens of die paar stuivers wel genoeg waren voor de bokkems en de kop kwaaije jenever, die zijn hoofdmaal uitmaakten. De oude, wiens gebrek ernstiger leek maar in feite helemaal niet bestond, had een heel ander publiek dan hij.

Geleidelijk aan kwam de soldaat tot de overtuiging, dat zijn baas alleen maar de plaats op de brug tegen-over hem bezet wilde zien. De hoofdbron van inkomsten waren de mensen die op vaste tijden langs die plek kwamen, in de loop van de morgen, of 's ochtends als ze naar hun werk gingen en 's avonds als ze naar huis gingen. Ze gaven maar één keer en bleven over het